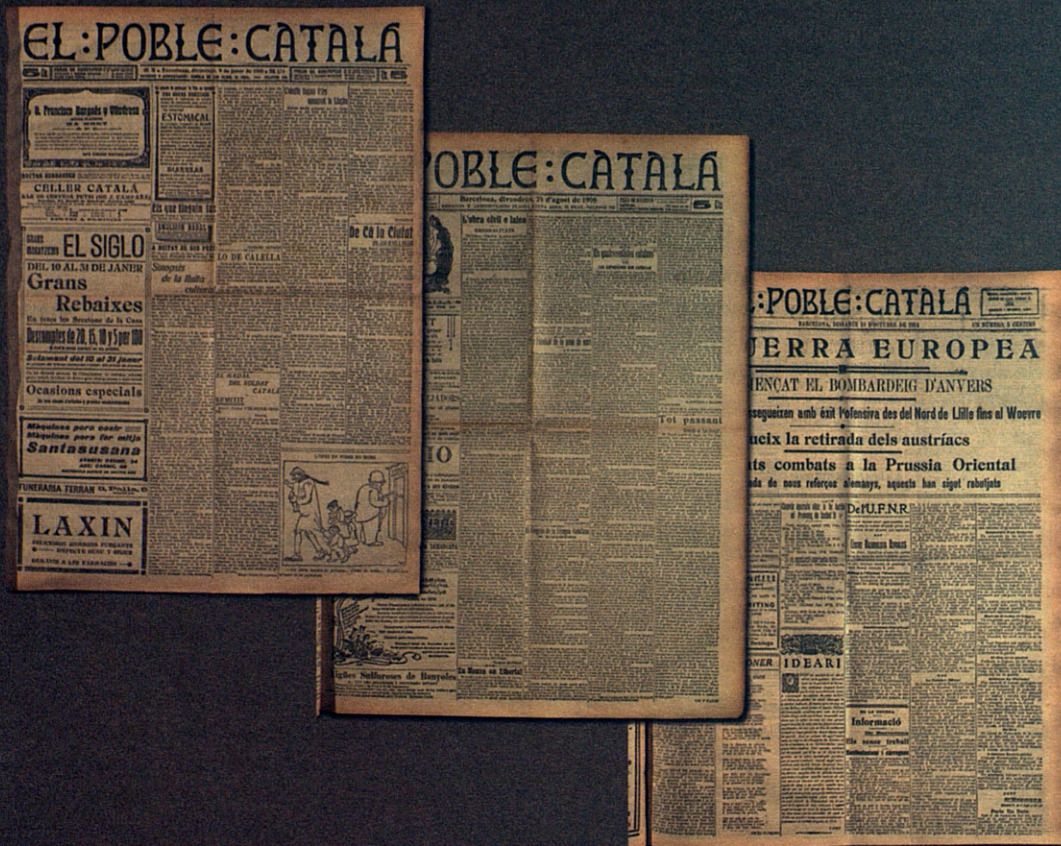

L'AVENTURA FRUSTRADA

La breu història d'*El Poble Català*, un diari d'esquerres,
i compromès, d'inici del segle XX

Capçalera progressista, moderna, innovadora i amb insignes col·laboradors, *El Poble Català*, amb una curta vida de catorze anys, va suposar un intent frustrat de les esquerres catalanistes de disposar d'un diari des del qual influir en la societat de l'època.

La confrontació amb *La Veu de Catalunya*, òrgan de la Lliga Regionalista, de qui volia ser l'alternativa, va resultar desigual des d'un bon principi.

TEXT JOSEP M. FIGUERES

El 12 de novembre de 1904 apareix *El Poble Català*, un setmanari que dos anys després passaria a ser diari. Portaveu de les esquerres republicanes i catalanistes, es va convertir en una tribuna intel·lectual de gran relleu, amb voluntat d'impacte i de categoria per la vàlua dels col·laboradors, el nivell dels escrits i el compromís social.

A més, va incorporar la modernitat d'uns valors gràcies a un conjunt d'escriptors vinculats a la capçalera. La temàtica social avançada estava amarada d'un intens sentit de país, constituint un ideari innovador. Així, van assumir valors com la igualtat social i la llibertat política o la lluita contra la pena de mort, al costat d'una recuperació de la sobirania catalana expressada en la reivindicació autonòmica d'un model federal com Suïssa o Estats Units.

La conjunció de republicanisme i catalanisme d'esquerres formaria, de cara a les eleccions legislatives de 1914, una aliança

ERA UNA TRIBUNA INTEL·LECTUAL DE GRAN RELLEU PER LA VÀLUA DELS COL·LABORADORS, EL NIVELL DELS ESCRITS I EL COMPROMÍS SOCIAL

indissoluble que buscava contrarestar el creixent poder de la Lliga. L'aliança, però, no assoliria grans èxits electorals trontollant arran del Pacte de Sant Gervasi amb els radicals de Lerroux que va provocar la marxa de molts periodistes de la redacció i, finalment, la mort del diari.

Així doncs, la frustrada aliança de les esquerres catalanistes amb el lerrouxisme crític amb el catalanisme va donar com a resultat el domini de la Lliga en el catalanisme polític. Ni el Centre Nacionalista Republicà ni la Unió Federal Nacionalista Republicana van poder assolir el poder, a diferència de la Lliga de Catalunya, el partit de Prat de la Riba i Puig i Cadafalch, que amb l'èxit de la Mancomunitat es convertiria en el pal de paller d'una societat catalana tensada per lluites socials, guerres colonials, crisis econòmiques i

conflictives polítiques estatals en aspectes sentits com la llengua, la identitat, l'economia i el treball.

El Poble Català, doncs, desapareixeria el 16 d'abril de 1918 després d'una incansable activitat. Tot i això, el 1919, encara publicaria un número esporàdic i el nom seria recuperat, posteriorment, per altres capçaleres per les ressonàncies que havia assolit com a publicació compromesa.

SECTORS ENFRONTATS

El context polític i periodístic en el qual va néixer *El Poble Català* era de confrontació ideològica. Des del 1901, el catalanisme polític tenia una presència rellevant a les institucions parlamentàries per l'èxit a les eleccions al Congrés i, a més, posseïa una creixent influència gràcies a tribunes locals i generals. Les dues tendències majoritàries serien —fins a la segona dictadura militar del segle xx— les que van assolir una centralitat dins el catalanisme polític i encarnarien el sentit majoritari. Per una part, hi havia la Lliga amb una densa xarxa de publicacions a

l'entorn de *La Veu de Catalunya* i amb una gran implantació política arreu les comarques. Per una altra part, el bloc minoritari del catalanisme republicà —amb una presència majoritària laica i amb la implicació de sectors intel·lectuals, profes-

TOT I UNS TIRATGES BAIXOS, VA SER INFLUENT GRÀCIES A COL·LABORADORS COM ANDREU NIN, CARLES RAHOLA, EUGENI XAMMAR, ETC.

sionals, estudiantils, econòmics i del món de la justícia— no tenien la força numèrica, tot i ser ideològicament molt actius.

Dues tendències ben definides que van esclatar en un conflicte que els separaria cap a dos camins diferents fins a l'extrem que Prat de la Riba va preferir, en les

votacions a la Diputació de Barcelona, el suport dels monàrquics al dels republicans catalanistes.

Així, *El Poble Català*, tribuna minoritària i portaveu d'un partit d'exigües resultats electorals, va ser minoritari en relació amb el conjunt catalanista. A més, tindria una vida breu. Mentre que *La Veu* es va publicar durant quasi quatre dècades, *El Poble Català*—primer setmanari i després diari—tindria una vida de només dotze anys.

COL·LABORADORS DE RENOM

La separació del grup més republicà de la Lliga, arran l'episodi del missatge reial de Cambó, va provocar la ruptura del catalanisme, en plena hostilitat en una guerra entre les dues capçaleres, tal com va narrar Claudi Ametlla, redactor en cap del diari, a les memòries en què explica els canvis del periodisme i el seu impacte social. S'arribaria a l'extrem, i *El Poble Català* se'n va doldre, amb persecucions militars que *La Veu* ni esmentava...

Tot i uns tiratges baixos, *El Poble Català* va assolir una important influència gràcies als col·laboradors com Andreu Nin, Carles Rahola i un ampli estol on excel·lien Pere Coromines, *Odiseus*, i Gabriel Alover, *Fòsfor*, amb aportacions constants, així com un conjunt d'escriptors i intel·lectuals com Manuel de Montoliu, Antoni Rovira i Virgili, Rafael Campalans, Feliu Elias (*Apa*), etc. També redactors com Ramon Noguer i Comet, Manuel Raventós o Vicenç Bernades tenien una coherència ideològica, malgrat les diferències entre ells, que els convertien en un grup divers més que en una formació homogènia.

En aquest sentit, destacaven les seccions que esdevindrien mítiques en la història del periodisme com la fina i excel·lent «Tot passant», de Josep Pous i Pagès; «Proses bàrbares», de Prudenci Bertrana; «El

LA LLUITA ENTRE L'EXÈRCIT I EL PERIODISME

Arran de l'acudit cèlebre del ninotaire Junceda al *Cu-cut!* que ridiculitzava les derrotes dels militars espanyols, es va generar una onada de crítiques al catalanisme amb l'assalt a impremtes i redaccions, es va dictar la Llei de Jurisdiccions, el 1906, sota la qual es condemnarien els periodistes durant dècades, fins a la II República, en un afany de controlar el catalanisme reivindicatiu i identitari *manu militari*.

El novel·lista, periodista i autor teatral Pous i Pagès va publicar un comentari crític a la seva secció «Tot passant». Un periodista figuerenc, com ell, Josep Baró –del setmanari *Empordà*– havia estat condemnat a tres anys de presó per la redacció i publicació d'un article en què blasfemava el comportament d'un grup d'oficials que, el 25 de novembre del 1905, assaltà impremtes i redaccions. Era un civil, feia tres anys que era llicenciat de l'exèrcit i se li va aplicar el codi de justícia militar entenent que no era civil. No sabia que era a la «reserva» i, per tant, sotmès a la justícia militar.

El 22 d'agost de 1908, Pous va publicar el comentari en defensa del periodista i del periodisme molt cautelosament atesa la nova legislació que s'aplicava als civils si s'esqueia. No hi va fer res. Va ser jutjat i se li va aplicar la nova Llei de Jurisdiccions. Tanmateix, la sala el va absoldre, però l'auditor va apel·lar i el Capità general hi va estar d'acord i va ser condemnat a sis mesos i un dia en una sentència del Consell

Suprem de Guerra i Marina que va revocar la sentència del tribunal militar.

Aquesta nova sentència, del 23 de març de 1909, era per injúries al mateix tribunal. En citar-lo per a lliurar-li la sentència el van detenir i se l'endugueren pres *ipso facto*. Era l'1 d'abril. Només acompliria un mes de presó en coincidir l'empresonament amb el resultat de la campanya d'amnistia que el va alliberar. Al primer volum *De l'ergàstula* explica amb tristesa, fermesa i amb finesa la iniquitat de determinades legislacions repressives que eren legals, si bé injustes en essència.

El martirologi de periodistes catalans era encara pendent de fixar. *El Poble Català* va patir persecució per la defensa de l'autonomisme.

El diari, amb un director de palla per a preveure empresonaments, era valent i va patir multes, suspensions i judicis diversos. Esmentem-ne algun: el 23 de setembre de 1905, s'hi podia llegir que “les denúncies que pesen sobre aquest número són dues: una d'elles per suposats atacs a l'Administració de justícia i l'altra per atacs a la integritat de la pàtria, però ni ella ni cap altra faran que minvi el nostre amor a Catalunya i el desig de servir-la i honrar-la”. El 1907, el director de palla, Secundí Puig de Franch, va ser condemnat a vuit anys i un dia per injúries al rei per l'article «Cambó tramviari», etc.

reportatge de Xènius», d'Eugeni d'Ors o les «Qüestions gramaticals», de Pompeu Fabra. També va disposar d'excel·lents col·laboracions com les d'Eugeni Xammar, els acudits d'*Apa*, entre altres, i va ser el prototipus de diari ideològic, tot i la voluntat, també, de ser un mitjà de comunicació informatiu.

PRUDENCI BERTRANA, EUGENI D'ORS O POMPEU FABRA HI TENIEN SECCIONS, ALGUNES MÍTQUES EN LA HISTÒRIA DEL PERIODISME

El diari havia nascut, però, amb poc capital i per voluntat política d'elements dispersos del republicanisme. Ildefons Sunyol i Jaume Carner en van ser puntals

i la conversió del setmanari en diari va aplegar moltes il·lusions en un projecte engrescador. La capçalera, de Domènec i Muntaner –autor també de les de *La Renaixença* i *La Veu*– va significar la voluntat de renovació ideològica en el catalanisme, tot i les limitacions materials.

El periodista i polític Vicenç Bernades les va exposar en un reportatge a *Serra d'Or* (novembre, 1975): «Amb uns escassos sis mil exemplars

de tiratge i la manca de publicitat, podeu suposar com aniria la cosa, perquè els sous (i alguns tanmateix no cobràvem res) no passaven dels quinze a trenta duros men-

suals cobrats amb retard constant.» D'altra banda, el periodista i polític Claudi Ametlla parla a les *Memòries polítiques* d'uns set o vuit mil exemplars i escriu que «la descoberta em fou una decepció. Què? Només representàvem el cinc o sis per cent del total tiratge de la premsa barcelonina».

A més de les dificultats de lectura en català, la línia clarament esquerrana es veia agreujada per accions com l'excomunió del cardenal Casañas, el laïcisme militant en un context eclesial important o la suspensió de la capçalera gairebé quatre mesos després de la Setmana Tràgica. D'altra banda, la manca de corresponents i suplementos, contribuïren a limitar el sostre de lectors que el consideraven un periòdic massa avançat.

Pere Coromines va ser el director d'*El Poble Català* entre els anys 1909 i 1916.

COL·LECCIÓ DE LITERATURA

El periòdic de gran format, a sis columnes i quatre pàgines, era imprès en caixa petita, esporàdiques fotografies, poca publicitat i, per tant, tenia, tot i les poques pàgines, molt de text. Hi predominava la informació, catalana, si bé fonamentalment molta opinió política i social. Podia, oferir tanmateix la visió del món, l'Estat i les idees segons l'òptica dels redactors i col·laboradors afins a l'ideari del periòdic

VA SER EL PRIMER INTENT SÈRIÓS DE LES ESQUERRES CATALANISTES D'INFLUÏR EN LA SOCIETAT I FER-HO MÉS ENLLÀ DE BARCELONA

que va ser el primer intent seriós de les esquerres catalanistes d'influir en la societat i més enllà de Barcelona.

Si *La Veu* tenia una zona d'influència àmplia, gràcies als setmanaris i diaris afins escampats arreu, les comarques que en reproduïen els articles, *El Poble Català* esdevindrà també un far, més petit, on es miraran altres periòdics, tot i que seran

menys que els conservadors catalanistes. Així, *El Baix Penadés. Setmanari autonòmicista*, (i també republicà) del Vendrell en reproduiria notes i articles.

El primer director d'*El Poble Català* en l'època com a diari va ser Francesc Rodon, entre 1906 i 1908, al qual va seguir Joan Surera durant un any. L'home clau, però, seria Pere Coromines, que va dirigir la capçalera des de desembre del 1909 fins al maig del 1916, tot assumint també la direcció del partit. Coromines va convertir

VA EDITAR UNA COL·LECCIÓ DE LLIBRES DE GRAN QUALITAT AMB NOVEL·LES DE CHARLES DICKENS, NATHANIEL HAWTHORNE O ANATOLE FRANCE

el periòdic en tribuna política de primer ordre amb l'èxit electoral del 1910 i va tenir la constància d'un rigorós treball que volia fer créixer el diari.

El diari tenia una bona impressió i va intentar renovar algunes rutines de treball. És així com comencen a presentar entrevistes, reportatges, de Rovira i Virgili que, segons Carles Soldevila, seran dels primers de categoria. Coromines va intentar augmentar el contingut informatiu amb una reforma del contingut, tot i mantenint-se com diari de partit.

Una iniciativa esplèndida d'*El Poble Català* va ser l'edició de la col·lecció de llibres en la qual van publicar col·laboradors i redactors com Alfons

Masseras (*Edmon*), Rovira i Virgili (*Episodis d'història de Catalunya*), Josep Pous i Pagès (*De l'erqàstula*, amb les vivències del seu pas per la presó, i l'esplèndida novel·la de crítica social *Revolta*), etc.

Altres dues grans novel·les de denúncia van ser del primer Josep M. Folch i Torres, el més valent, *Aigua Avall* i Joan Endal seguint els passos d'aquella *Lària de L'Avenç*.

Malauradament, arran la Setmana Tràgica, o Setmana Roja pels d'esquerres, l'abrandat i prometedor escriptor que podia devenir el Zola català canviaria i passaria a ser el puntal d'*En Patufet* i la Biblioteca Gentil al servei de la ideologia tradicional, i va abandonar la crítica social.

A la col·lecció hi havia també una representació de literatura estrangera de qualitat, com Charles Dickens (*Càntic de Nadal*), Nathaniel Hawthorne (*La lletra vermella* i *Contes estrangers*), Anatole France (*Contes i narracions*), etc. Un aplec de gran interès en edicions acurades, de llampant presentació que encara avui, un segle després, conserven

la vitalitat d'un curós treball en paper, relligat, que la converteixen en una de les millors col·leccions editades a Barcelona.

FINAL SOROLLÓS

L'abril del 1914, arran del Pacte de Sant Gervasi de l'any anterior, que uniria els radicals de Lerroux amb els republicans de Coromines, marcaria l'inici del declivi. La separació era notòria. Els redactors d'*El Poble Català*, disconformes amb l'aliança, van marxar sorollosament i van fer públic un manifest en què hi anunciaren la ruptura. Els qui restaren a la capçalera van dir que seguirien davant la crisi financera del diari, en liquidació, per motius de fidelitat, rebutjaren el sou i ambdós grups polemitzaren agrament. La redacció s'havia dividit i la guerra de manifestos així ho va fer palès. Als qui es quedaren, una minoria, militants de la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR) els va doldre que es malbaratés el que representava el diari i no van poder mantenir el nivell aconseguit. El diari, finalment, va desaparèixer de la mateixa manera que va fer-ho la influència del partit. Rovira i Virgili crea Esquerres Catalanista i el setmanari *La Nació*, i la UFNR es descompondria. Caldria esperar als anys trenta perquè el catalanisme republicà, llavors sí, fos hegemònic. **Ç**